

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Кусотинская средняя общеобразовательная школа»
Мухоршибирского района Республики Бурятия

«Рассмотрено»
на МО учителей
«25» августа 2023 г.
Руководитель МО: Сри
Вадмаева С.Б.

«Согласовано»
зам. директора по УВР
«28» августа 2023 г.
Таша /Басова Т.Ю./

«Принято»
на педагогическом совете
Протокол № 1 от
«28» августа 2023 г.

Рабочая программа
Предмет: Родная литература
Класс: 7
базовый уровень

Разработано: учителем бурятского языка и литературы,
Гомбоевой Юлией Цырендондоковной

у. Кусоты
2023 г.

1.Тайлбaри бэшэг.

Рабочая программа курса «Родная литература» для 7 класса ФГОС разработана на основе следующих нормативно-правовых документов:

- Федерального закона от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- приказа Минпросвещения России от 22.03.2021 № 115 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования»;

Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» № 273 от 29.12.2012 г.;

Федерального государственного стандарта общего образования, приказ Министерства образования и науки РФ от 17.12.10 №1897;

Примерной основной программы образовательного учреждения. Основная школа (сост. Е.С. Савинов, М-Просвещение, 2011) стандарты второго поколения.

Законом «О языках народов РФ» от 25.10.1991г.

Законом «О языках народов Республики Бурятия» от 10.06.1992 г.

Примерная программа по бурятскому языку как родному, рекомендованная Министерством образования и науки Республики Бурятия, 2019 г..

Регионального перечня учебников (учебных пособий), реализующих региональный компонент образования, рекомендованных (допущенных) Министерством образования и науки Республики Бурятия к использованию в образовательном процессе в общеобразовательных учреждениях на 2023-2024 учебный год.

Образовательной программы основного общего образования МБОУ «Кусотинская СОШ»

Учебный план МБОУ «Кусотинская СОШ»

Положения о рабочей программе.

Тус хүдэлмэри хадаа Россин Федерациин һуралсалай Министерствын тогтоолнууд дээрэ үндэһэлжэ зохёогдоһон һуралсалай программа болоно: 2012 оной «Россин Федерациин һуралсалай хуули», һургуулиин Устав г.м.

Гэхэтэй хамта арадай аман зохёол аман үгын, уран һайханай литература бэшэмэл үгын исскуство, тиимэһээ уран зохоёл зохоходоо, уран хурса, шэмэг удхатай үгэ гол түлэб аргануудай нэгэн болоно гэжэ һурагшадтаа хододоо һануулжа байха гэжэ программа зохёогшо дурадхана. /С.Ж. Балданов «Буряд һургуулиин программа. Буряд литература. V-XI классууд»/.

Нүгөө талаһаа, уран зохёол хүн тухай, тэрэнэй доторой байдал, хүниие тойрон байһан оршон байдал, байгаали, хүнэй ажабайдал, арад зоной ажамидарал г.м. тухай зохёогдоһон байдаг. Бодото юумэнүүд, үнэн болоһон үйлэ хэрэгүүд, бодото

байдал уран зохёолой, уран найханай литературы үндэһэн боложо хэрэлэгдэдэг. Уран зохёолшо бодото байдал дээрэ үндэһэлжэ, тэрэниие ханажа ухаан бодолойгоо хүсөөр, ханаагаараа тэрэниие уран гоё болгожо, ном соогоо уран найханаар, гоёор зохёогдоһон байдал бии бодгодог. Энэ байдалын үнэн бодото байдалда адирхуу байдаг. Тиимэһээ хурагшадта ойлгуулха шухала гэжэ хараалагдана.

Уран найханай литература гү, али уран зохёол шудалан үзэлгын гол **зорилгонууд**

гэбэл:

- уран найханай литература хүнэй, хүн түрэлтэнэй ажаמידаралда тусхай хуури эзэлдэг, тэдэнэй хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ шанартай гэжэ ойлгуулха;
- уран найханай литература шудалан үзэлгэ хадаа түрэл арадайнгаа ба бэшэшье арадуудайсоёл болборсол, ёһо заншал ойлгожо абалгын тусгаар арга гэжэ ойлгуулха;
- искусствын этико-эстетическэ компонент байгуулха гуманитарна ойлгосонуудыетайлбарилжа үгэхэ;
- уран зохёол уншаха дуратай болгохо, гоё найханиие наринаар ойлгодог мэдэрэл хүмүүжүүлхэ;
- бодото байдал, ажабайдал ба искусство, оршон тойрониие зүбөөр сэгнэжэ, тэдэндэ үнэтэй сэнтэйгээр хандахые хургаха;
- аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ хургаха, тэрэниие хүгжөөхэ;
- хурагшад уран найханай зохёол зүбөөр, хүсэд дүүрэнээр хадужа абаха, шэнжэлжэ, сэгнэжэ хураха гол түлэб теоритико-литературна, эстетическэ ойлгосонуудтай болохо ёһотой.

Уран найханай литература зүбөөр, хүсэд дүүрэнээр, гүнзэгыгөөр ба өөрынгөө ажаמידаралда тухатайгаар ойлгожо абахын тула хурагшадые ойлгомжын аппараттай болгохо. Ушар иимэһээ программа дотор литературы теоридо онсо анхарал хандуулагдана.

7 классай литературы курс хурагшадые уран зохёол абьяастайгаар уншаха дуратай, хоторхойгоор, тодо зүбөөр уншаха шадабариинь хүгжэхэ, уншанан зохёолоо ухаандаа буйлуулан, удхыень зүбөөр элирүүлэн ойлгодог, хонирходог болгохоһоо гадна хурагшадтай зохёол шудалан, шэнжэлэн үзэхэ эхин дадалнуудые бүридүүлхэ, түрэлхи литература тухайгаа юрэнхы мэдэсэтэй болгохо гэхэн зорилгонуудые табина.

7 класста буряад литературынын программа соо оруулагдаһан зохёолнууд бүхыдөө эхинһээ адаг хүрэтэр уншагдахаһаа гадна, шэлэгдэн абтаһан эпическэ зохёолой зарим хэһэгүүд уншагдахаар хараалагдана. Зохёолой удха тухай хөөрэлдөөн, эхин шатын шэнжэлэл хэжэ һуралга имагтал литературна текст дээрэ хүдэлэлгэһөө эхитэй. Тиимэ дээрэһээ эндэ һурагшад тахандан хэлэхэ багшын үгэдэ тусгаар эрилтэ табигдана.

Уран зохёолой гол удха, байгуулга, хэлэ зүбөөр ойлгуулха, һурагшадай һанал бодол зүбөөр бүрилдүүлхэ, ухаан бодолоо хэлэжэ һургаха хэрэгтэй. Класс бүхэндэ хэлэ хүгжөөлгөөр тусгаар саг хараалагдана.

Энэ программа зохёогдоходоо, баазова теоретико- литературна ойлгосонууд дээрэ үндэлэлжэ, тэдэниие гол принцип болгон байгуулагдаа. Класс бүхэндэ өөр өөрын баазова теоретико – литературна ойлгосо онсологдоо гэбэл иимэ:

7- дохи класста – герой – характер - образ.

Иигэжэ 7-дохи класста теоретико- литературна ойлгосонуудые үгэлгэ хадаа урда жэлнүүдэй программанууд соо хэрэглэгдэдэг байһан тематическа, хронологическа болон историко- литературна принципүүдтэ харша бэшэ, харин хэрэгтэй нэмэринь болоно. Һурагшад ганса историко- литературна бэшэ, мүн баһа теоретико-литературна талаар мэдэсээ үргэдхэхэ бэшэ, харин литературынын теорёор һайн баазова ойлгосонуудтай байха ёһотой. Уран һайханай литература үзэлгэ, тэрэниие шэнжэлэлгэ теорико- литературна ойлгосонуудтэйгөөр бээлүүлэгдэдэггүй. Тиимэһээ тэдэнэр теоретическэ ойлгосо мэдэсэнүүдые ба уран зохёол шудалан үзэлгын шухала зэмсэг болоно.

Тус программа 7 класста литература үзэлгын гол шэглэлнүүдые иигэжэ тодорхойлжо үгэнэ:

7- дохи класс - уран һайханай литературыне үгын искусство гэжэ шэнжэлэн үзэлгэ болоно.

Һурагшадые **литература үзэлгын талаар** һургахын тула ямар **зорилгонууд** табигданаб гэбэл иимэ:

7-дохи класста –эстетическэ анализ хэжэ һургалга.

Литература шудалан үзэлгэ 7- дохи класста ехэ удха шанартай.

Энээндэ анхаралаа хандуулха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, 7-дохи класста һурагшадай урда жэлнүүдтэ ойлгожо абаһан мэдэсэ, шадабари бүридхэгдэжэ ябталагдана ба һурагшадые историко – литературна курс үзэлгэ ябталагдана.

Тус программа дотор түрүүшынхиеэ буддын шажанай һургаал, тэрэнтэй нягта холбоотой бурхан багшын һургаалнууд дээрэ үндэлэлжэ зохёогдоһон зохёолнууд оруулагдаа. Гэбэшье шажан мүргэл тухай ганса дунда классудта үзөөд үнгэрхэ бэшэ, харин Буддын шажанай, бөө мүргэлэй һургаалнуудые бүхы классуудта дурдажа, һурагшадта һануулжа, мэдүүлжэ байха хэрэгтэй.

Программа дотор нилээн ехэ һуури арадай аман зохёолнуудта үгтөө. Юуб гэхэдэ, энээнгүйгөөр литературынын асуудалнууд, илангаяа уран һайханай ёһо заншал, литературна хүгжэлтын, ментальна ёһо заншалнууд г.м. хүсэд һайнаар ойлгогдохогүй. Гэхэтэй хамта уран һайханай литература хадаа арадай аман зохёолой үргэлжэлэл гэжэ хэлэхэдэ болоно. Мүнөө үеын литературна зохёолнууд аман зохёолнуудгүйгөөр бэшэгдэнэгүй.

Һурагшадай үргэн дэлисэтэй байхын хажуугаар, түрэл литератураһаа һайнаар ойлгожо абахын тула программа дотор буряад литературада бии болоһон шэнэ зохёолнууд оруулагдаа. Хуушан программанууд соо, номууд соо байһан зарим зохёолнууд

гаргагдахан, зариманиннь классуудаар хэлгэгдэн үгтэһэн байна. Коммуникативно- творческо ажалнуудые хэрэглэжэ болохо байна.

Түсэблэһэн үрэ дүнгүүд үзэхэ һуралсалай курста

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты) – өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно (хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно), хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).

Бээ гуришуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха;
- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо;
- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ;
- өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһонкритеринүүдээр шалгаха;
- багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.

Оршон тойрониие шудалха шадабари (познавательные УУД):

- номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо);
- зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо;
- багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо. Тиин һөөргэнь модель соохаруулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тийхэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
- хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;
- уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;
- классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахихатухайгаа хэлсэхэ;
- хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тийхэдэ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээбаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м.

Буряад хэлээр шадабари (предметные УУД):

Тус программа соо һурагшад гол түлэб иимэнүүд **онол шадабаритай болохо** гэжэ хараалагдана:

- үзэг бэшэгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхатайгаар (удхыень ойлгожо) уншахаонһон аргатай, дадалтай болохо;
- уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо;
- уран зохёолые сюжетно- композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха;
- уран зохёол дотор авторыень, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэхэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгы ойлгожо абаха;
- уран зохёол дотор этическэ, социальна- историческа ба нравственна- философскопроблематика илгаруулха шадабаритай болохо;

- уран зохёолыг ба тэрэнэй хубинуудыг хаба соогоо бээ даагаад анализ хэхэ шадабаритай болохо;
- уран зохёолдо үндэнэ баримтатой эстетическэ сэгнэлтэ үгэжэ шадаха;

- уран зохёолыг соёл болон ёно заншалтай холбож, тайлбарилха шадабаритай болохо;
- диалог ба монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо;
- элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудыг бүтээхэ шадабаритай болохо;
- шэнжэлгын ажалнуудыг хэхэ шадабаритай болохо.

2. Нуралсалай- тематическа түсэб

Программна материал	часууд
Оршол.	1
Арадай аман зохиол	6
Нургаалай уран зохиол	3
Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохиолнууд	8
Буряад уран зохиол. Түрэлхи хэлэн.	50

3. Программын бүридэл.

Оршол

6-дахи класста үзэһэн мэдээсыень хэргээхэ. 7-дохи класста үзэхэ номойнь байгуулгатайнь танилсуулха, ямар зохиолшодтой тэдэнэй бүтээлнүүдтэй танилсахаб гэжэ тайлбарилха.

Арадай аман зохиол

Арадай аман зохиол тухай мэдэсыень гуримшуулха; аман ба бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Түүхэ домогой удха танилсуулха. “Балжан хатан, “Бабжа Барас баатар” гэхэн түүхэтэ домогуудыг үзэлгэ.

Нургаалай уран зохиол

Нургаадыг нургаалай уран зохиол гэхэн ойлгосотой, Эрдэни-Хайбзун Галшиевой намтартай танилсаха. “Бэлиг-үн толи” гэхэн зохиолой удха, нургаал байгуулгын түхэл маягыг ойлгуулха.

Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохиолнууд

Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохиолнууд тухай ойлгосо үргэдхэн, Вандан Юмсуновой зохиохы замтай, “Эрдэмтэ

Соохор моритой Эрилтэй хаан” гэхэн зохоолтой танилсуулха.

Буряад уран зохоол. Түрэлхи хэлэн.

Буряад уран зохоолой хүгжэлтэдэ, тэрэнэй уран найханай өөрсэ онсо шэнжые өөхэдтөө нээхыень тулалха, буряад литературада шүлэгэй, прозын, драматургийн жанруудые хүгжөөхэ талаар нилээд оролдосо гаргаһан уран зохолшодой зохоохы замтай болон уран зохоолнуудтай танилсалга.

4. Календарна – тематическа түсэблэлгэ

№ п/п	Бол зор	Бүлэг ба темэнүүд	Саг	Хүмүүжүүлгын программаар багшын ажаябуулга	Гэрэй даабари
1 четверть					
I		Оршол. Зохоолой гол нюур – Абаризан - Дүрэ	1	Зунай амаралта тухай хөөрэлдөөн. Презентаци хамгаалга “Минии зунай байгаали”	Түрэл хэлэн тухай шүлэг сээжэлдэхэ.
II		Арадай аман зохоол	6	Проект “Минии нютагай аман зохоол -нютагаймни түүхын зэндэмэни” Үни холо саһаа хойшо ямаршые арадай дунда аман зохоолнууд дунда үргэнөөр дэлгэрһэн байха. Нютагайнгаа аман зохолой баялигтай танилсуулан, үхибүүдэй сэдхэл сээ Эхэ орондоо дурлалай ошо бадаруулан, буряад арайдайнгаа мэдэрэлые гүнзэгырүүлхэ шухала.	Нюур 5, творческо практикумай даабари дүүргэхэ.
1		Түүхэ домогууд	1		Домог уншаха
2		“Балжан хатан” гэхэн түүхэ домог	1		Творческо практикумай даабари дүүргэхэ
3		“Балжан хатан” гэхэн түүхэ домогой удхын ба уран найханай анализ	1		Домог уншаха
4		“Бабжа Барас баатар” гэхэн домог тухай	1		Асуудалнуудта харюусаха
5		«Бабжа Барас баатар»	1		Элидхэл бэлдэхэ
6		Творческо практикум: «Түрэл нютагайм домогууд»	1		

III	Нургаалай уран зохеол	3	Проект “Нургаали -хүнэй сэдхэлэй зэндэмэни” Эрдэни-Хайбзун Галшиевой намтар дээрэ үндэһэлэн, хурагшадтай хүмүүжүүлгын ажал ябуулха. Энэ наһан соогоо түрэл арадтаа, эжы абадаа туһатай, найдалтай хүн болохо еһотой гэжэ ойлгуулха.	
7	Э.-Х.Галшиев – буряад арадайнгаа шэдигтэн	1		Конспект бэшэжэ, хөөрөө бэлдэхэ
8	“Бэлиг-үн толи”- шэдигтэ зүйл мэтэ	1		Зохеол уншаха
9	Творческо практикум: Хамтадаа бидэ юунһээшье сухарихагүйбди	1		Багахан найруулга бэшэхэ
IV	Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохеолнууд	8	Проект “Эб найрамдал” Вандан Юмсуновой “Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан” гэхэн зохеолой удха дээрэ үндэһэлэн, хүн зон эбтэй, хоорондоо хеморолдоогүй, энхэ амгалан байһай гэхэн ханал бодол нэтэрүүлэн, ажал ябуулха.	
10	Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохеолнууд	1		Конспект бэшэхэ
11	Вандан Юмсуновой ажаябуулга, зохёолго. “Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан”	1		Уран зохеолшын намтар хоорэхэ
12	Эрилтэй хаанай гэрээд үгэ. Долоон хорото хүбүүдэй дүрэнүүд.	1		Зохеол уншаха, асуудалнуудта харюусаха
13	Алтан Шаа Мүнгэн Шаа хоерой хуби заяан	1		Характеристика үгэхэ
14	Эрдэмтэ Соохор мориной, тэнгэришүүлэй шэдигтэ үүргэ	1		Сохор мориндо характеристика үгэхэ
15	“Эрдэмтэ соохор моритой Эрилтэй хаан” гэхэн үльгэрөөр	1		Зохеолой анализ хэхэ.

		хэшээл-проект			
16		Творческо пратикум: Арадай аман зохёол ба уран найханай литература соо хүниие, тэрэнэй абари зан зураглалга	1		Зураг зураха
17		Класчнаа гадуур уншалга	1		Хөөрөө бэлдэхэ
2 четверть					
V		Буряад уран зохоол. Түрэлхи хэлэн.	14	Проект “ Минии буряад уран зохоол-бүхэдэлхэйн аялгаар суутай” Бряад уран зохелоо ямар аргаар бүхэдэлхэйгээр суурхуулха аргатайбта гэхэн гол зорилготойгоор энэ четверть соо танилсаһан зохоолнуудаараа ажал ябуулха.	
18		Н.Г.Дамдинов “Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда”	1		Шүлэг сээжэлдэхэ
19		Д.А.Улзытуев “Буряад хэлэн”	1		Шүлжг сээжэлдэхэ
20		Б.Батхуу “Аялгата найхан буряад хэлэмни”	1		Анализ хэхэ
		Хүн			
21		Д.Ц.Дамбаев “Хүн тухай дуун”	1		Асуудалнуудта харюусаха
22		Г.Ц.Дашабылов “Талын хүн”	1		Уран уншалга бэлдэхэ
23		М.Ж.Самбуев “Минии таабай”	1		Анализ хэхэ
24		Ц.-Д. Х.Хамаев “Худалшан”, “Мэхэшэн”	1		Кроссворд зохоохо
25		Литературна теори. Роман тухай ойлгосо	1		Конспект бэшэхэ
26		Ч. Цыдендамбаевай намтар ба зохёохы зам. “Банзарай хүбүүн Доржо” гэхэн романай гол удха	1	Хөөрөө бэлдэхэ, зохоол уншаха.	
27		Доржын хүршэнэр	1	Характеристика үгэхэ	
28		Доржын багшанар	1	Хөөрөө бэлдэхэ	

29	Мария Николаевна-энэрхы сэдхэлтэй эхэнэр	1		Характеристика үгэхэ
30	Хоер баяр тохеолдобо.	1		Анализ хэхэ, асуудалнуудта харюусаха
31	Творческо практикум: Р.С. Мэрдыеевэй “ДоржоБанзаровай портрет” гэхэн зурагаар текст – зураглал бэлдэлгэ	1		Хүнэй портрет зураха
3 четверть				
32	Литературна теори. Туужа тухай ойлгосо.	1	Проект “Мохошогүй зориг-дундаршагүй дуран” Эрэлхэг зориг түүрүүлхэн эмхи нааданууд.	Конспект бэшэхэ
33	Д.О. Батожабайн намтар ба зохиохы зам. “Шалхуу Рабданай хөөрөөнхөө” гэхэн зохиолой гол удха.	1		Намтараар хөөрөө бэлдэхэ, Зохиол уншаха.
34	Уран зохиол мундэлбэ	1		Асуудалнуудта харюу бэлдэхэ
	Рабданай нүхэд ба тэдэнэй уршагта ябадалнууд. Колхозой ажабайдал үхибүүдэй хуби заяанда	2		
35	Ц.Н.Номтоевай намтар ба зохиохы зам. “Шагжын хула” гэхэн зохиолой гол удха	1		Конспект бэшэхэ, зохиол уншаха
36	“Наранай гараха зүгруу”	1		Асуудалнуудта харюусаха
37	Түрэл хүрэгтөө	1		Байгаалиин зураглал хэхэ
38	“Морин эрдэни”	1		Зураг зураха

		Хэшээл -аяншалга		
39		Творческо практикум: Морин эрдэнийн дүрэ буряад уран зохёолдо болон “Шагжын хула” гэжэ зохёол соо	1	Морин тухай шүлэг зохоохо
40		Литературна теори. Хөөрөөн тухай ойлгосо	1	Конспект бэшэхэ
41		Б.Н.Ябжановой намтар ба зохоохы зам. “Хэрмэшэ” гэхэн зохоолой гол удха.	1	Намтар хөөрэхэ, зохоол уншаха
42		Хэрмэшынь эзэд	1	Характеристика үгэхэ
43		Дүрбэн хүлтэ нүхэрэй дүрэ.	1	“хатико-смый верный друг” гэхэн кинофильм хараха
44		Творческо практикум: Солбон Ринчиновой “Хүлөөлгэ” гэхэн зураг хэрэглэн, хүбүүнэй нэрэхэ эсэгэдэн бэшэг бэшэхэ	1	Бэшэг бэшэхэ
45		Ж.Т. Тумуновой намтар ба зохоохы зам. “Талын бүргэд” гэхэн зохоолой гол удха.	1	Намтар хөөрэхэ, зохоол уншаха
46		Мохшоогүй зориг- дундаршагүй дуран	1	Гол геройн характеристика бэлдэхэ
47		Творческо практикум: Ц. Номтоевой “Шагжын хула”, Б.Ябжановой “хэрмэшэ”, Ж.Тумуновой “Талын бүргэд” гэхэн	1	Дайн тухай кинофильм хаража хөөрэхэ.

		зохёолнуудай геройнууд тухай “эхэ ороноо хамгаалгын Агууехэдайнай үеын геройнуудай онсо шэнжэ”.			
48		Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2		Хөөрөө бэлдэхэ
4 четверть					
49		Литературна теори. Поэмэ тухай ойлгосо.	1	Проект “Минии нютаг үргэн талын дуунай аялгатай” Нютагаа магтаһан, баялигыень харуулһан зурагуудай мүрысөөн.	Конспект бэшэхэ
50		Н.Г.Дамдинов “Талын дуун”	1		Уран уншалга бэлдэхэ
51		Хэлэлгэ хүгжөөлгэ “Жаргал гээшэ юун бэ?”	2		Найруулга дүүргэхэ
52		Творческо практикум: Ц. Номтоевой “Шагжын хула”, Б.Ябжановой “хэрмэшэ”, Ж.Тумуновой “Талын бүргэд” гэнэн зохёолнуудай геройнууд тухай “эхэ ороноо хамгаалгын Агууехэдайнай үеын геройнуудай онсо шэнжэ”.	1		Зураг зураха
53		Литературна теори. Хошон үгэ болон сатира тухай ойлгосо	1		Конспект бэшэхэ, хөөрөө эмхидхэхэ.
54		Ц.Г.Шагжинай намтар ба зохоохы зам . “Будамшуу” гэнэн зохоолой гол удха.	4		Намтар хөөрэхэ, зохоол уншаха
55		Ц.Г.Шагжинай “Будамшуу” гэнэн	1		Характеристика үгэхэ

		зүжэг -шог зүжэглэмэл зохеол			
56		Творческо практикум. Ц.Шагжинай бусад зохёолнуудынъ.	2		Уншаха
57		Классхаа гадуур уншалга	2		Хөөрөө бэлдэхэ
58		Жэл соо үзэхэнөө бүридхэл	1		

5. Нурагшадай мэдэсэ шадабариин гол эрилтэнүүд

Нурагшад иимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

Тус программа соо нурагшад гол түлэб иимэнүүд **онол шадабаритай болохо** гэжэ хараалагдана:

- үзэг бэшэгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхатайгаар (удхыень ойлгожо) уншахаоньһон аргатай, дадалтай болохо;
- уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо;
- уран зохёолые сюжетно- композиционно нэгэдэл гэжэ хадужа абаха;
- уран зохёол дотор авторыень, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэхэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгы ойлгожо абаха;
- уран зохёол дотор этическэ, социальна- историческа ба нравственна- философскопроблематика илгаруулха шадабаритай болохо;
- уран зохёолые ба тэрэнэй хубинуудые хаба соогоо бэеэ даагаад анализ хэхэ шадабаритай болохо;
- уран зохёолдо үндэнэ баримтатай эстетическэ сэгнэлтэ үгэжэ шадаха;
- уран зохёолые соёл болон ёһо заншалтай холбожо, тайлбарилха шадабаритай болохо;
- диалог ба монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо;
- элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудые бүтээхэ шадабаритай болохо;
- шэнжэлгын ажалнуудые хэхэ шадабаритай болохо.

Буриад литературыын хэшээлдэ нурагшадай наһандань болон ухаан бодолдоньтааруулжа, мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

Нурагшад гол түлэб иимэ юумэнүүдые мэдэхэ ёһотой:

- уншажа байһан зохёолойнгоо автор тухай, номой нэрын удха тайлбарилга;
- уран зохеолшоной намтарһаа тон шухала мэдээнүүдые;
- уран зохёолой текстнүүдые;

шудалан үзэжэ байһан зохёолой герой болоод гол үйлэдэгшэ нюурнууд тухай, зохёол туужа шухала үйлэнүүдые мэдэхэһээ гадна, тэдэнэй хоорондох харилсаа холбоонуудые, типическэ удха шанар;

- уран зохёол бэшэхэ гол шухала аргууд, зураглалай янзанууд, зохёолой темэ, идей, гол удха, уран зохёолой геройнууд, сюжет г.м. литературна теориһоо ойлгосонуудые;
- байгуулгын (композициин) шухала онсо янзануудые, хэлэнэй зураглан тодорхойло аргахэрэгсэлнүүдые;
- программын эрилтын ёһоор сээжэлдэһэн шүлэгүүдые, эпическэ зохёолой хэһэгүүдые;
- литературна зан абари (характер), литературна тип, романтизм, реализм гэхэн ойлгосонуудай шухала шэнжэнүүдые г. м.

Һурагшад иимэ юумэнүүдые **хэжэ шадаха ёһотой:**

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохёолшын зураглаһан зурагые ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүдые (эпизодуудые), үйлэдэгшэ нюурайхэлэһэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтаганаанье, сагые, тэрэнэй хойшолонгые элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалиин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- зохёолой идейнэ болоод уран һайханай талые харуулалгада сюжетдэй зүйлнүүдэй (үйлын хүгжэлтын эхин, үйлын уялдалга, үйлын хүгжэлтын эгээл дээдэ шата) үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- үзэгдэжэ байһан зохёолнуудай байгуулгын (композициин) зүйлнүүдые илгажа;
- зохёолой удха задалан харуулхадаа, геройн үүргэ ба геройдо үгэһэн авторай сэгнэлтэ элитодо болгожо;
- зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһые элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудые зэргэсүүлжэ;
- уран зохёолнуудай текст лирическэ, эпическэ, драматическа жанрай байһаарнь тэдэниенъ хараадаа абажа, тодоор, уранаар уншажа;
- уран зохёолой геройнуудта характеристикэ үгэхэ сложно түсэб табижа;
- үзэжэ байһан зохёолой геройнууд тухай, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһые хараадаа абан, һурагша бүхэнэй, бүхы һурагшадай зэргэсүүлһэн аман гү, али бэшэмэл өөрын бодомжолготой найруулга зохёожо;
- монологическа хэлэлгэ һайнаар хэрэглэжэ, өөрынгөө һанамжа ойлгосотойгоор хэлэжэ, тэрэнээ ойлгуулжа, баримталжа, хамгаалжа;
- түсэб табижа, тэрэ тоодо тезиснэ түсэб, мүн литературна – критическэ статьянуудаар конспект бэшэжэ;
- нэгэ гү, али хэдэн материалнууд дээрэ үндэһэлэн, литературна темээр элидхэл, соносхол гү, али реферат бэлдэжэ;
- үзэһэн зохёолоор гү, али хэдэн зохёолнуудаар проблемнэ шэнжэтэй аман ба бэшэмэл бодомжолготой, тэрэ тоодо зэргэсүүлһэн характеристикэ зохёожо, мүн литературна ба публицистическэ темэнүүдээр бодомжолготой зохёожо;
- литературын асуудаонуудаар бэшэһэн хүдэлмэринүүдээр тезисүүдые ба конспектнүүдые табижа;

-бээ даагаад уншаһан номоор, хараһан кинофильмүүдээр, теледамжуулгануудаар, зүжэгүүдээр, уран зурагуудаар, шагнаһан хүгжэмөөр гү, али һанамжа бэшэжэ;

- уншаһан номой справочна аппарат, мүн литературна терминүүдтэй словарь, шэнэ толинууды хэрэглэжэ г.м.

Мүнөө үедэ шабинарай бэе махабад бэхижүүлхэ, элүүр энхые сахиха тухай асуудалгол асуудал болоод байна. Тиимэһээ энэ һуралсалай программаар үзэгдэхэ материал үхибүүдэй ухаан бодол болон наһандань таарамжатайгаар зохёогдонхой.

Багша творческо хандажа, һурагшадайнгаа наһа, бэлэдхэл, мэдэсэ, шадабари хараадаа абан ажаллаха ёһотой. Сээжэлдэхэ зохёолнууд класс бүхэндэ багшын үзэмжөөр үгтэхэ гэжэ хараалагдана.

Тус ажалай программа тематическа, социально- историческа, хронологическа, историко- литературна, теоретико – литературна принципүүды баримталжа байгуулагдаа.

6.Нуралсалай-методическа хангалга

1. «Буряад хэлэнэй сахим нураха бэшэг». Электронный учебник бурятского языка. «Сансар» студия, 2006.
2. «Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадалсэгнэхэ эрилтэ». – Улаан-Үдэ: «Бэлиг», 2007.
3. Батуева М.Ш., Ц.Б.Цыренова «Булагай эхин» Улан Удэ: «Бэлиг», хэблэл, 2006.
4. Дампилова Х. «Буряад литератураар тестнууд». – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2003.
5. Ошорова С.А., Балданова С.С. Буряад литература. 7-дохи классай нуралсалай ном-хрестомати. Хоёр хубитай. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» түб, 2018.
6. Санжадаева Г.С «Новые технологии на уроках литературы». – Улан-Удэ: «Бэлиг» хэблэл, 2006.

Шэнэ онол арга:

1. Компьютер
2. Проектор
3. Интерактивна самбар
4. «Буряад хэлээр сахим нураха ном»
5. Буряад уран зохёолой соносохо номой һан (аудиобиблиотека) Шалгаха хэрэгсэл :
 - Шалгалтын асуудалнууд ба даабаринууд;
 - М-тест
 - Электрон номой тестнүүд Интернет онол арга:
 - <http://www.edu.ru> – Федеральний портал «Российское образование».
 - <http://www.edu03.ru/>-Министерство образования и науки РБ
 - <http://www.buryadxelen.org>
 - <http://www.nomoihan.org>
 - <http://www.ict/edu.ru/> - Портал «Информационно-коммуникационные технологии в образовании».
 - <http://www.Kpmo.iv-edu.ru/> – Сайт регионального комплексного проекта модернизации образования.
 - <http://fcior.edu.ru/> - Федеральный центр информационно-образовательных ресурсов.
 - <http://www.rikuo.ru/> – Сайт республиканского института кадров управления образования.

- <http://www.fipi.ru/> – ФИПИ- Федеральный институт педагогических измерений.
- www.mon.gov.ru – Официальный сайт Министерства образования и науки РФ.
- www.edu-all.ru – Справочно-информационный образовательный портал «Всеобуч»
- www.openclass.ru – Открытый класс.
- <http://school-sector.relarn.ru/> – Школьный сектор.

Жэлэй һүүлдэ шалгалта

1. Хэнэй түлэгһөөб?
«Хүгжэлтэ хэлээ хүгжөөхээ оролдо, Хүсэтэй хэлэн лэ, зөөлэн, тодо.
Удхагүй хоохон абяануудые бү холбо, Уран үгөөрөө хүнүүдэ зүрхэ доһолго!»
 1. Д. Улзытуев
 2. Н. Дамдинов
 3. Д. Дамбаев
2. «Сэлэнгэ» гэжэ дууе арадай дуун гэжэ тоолодог. Хэн бэ авторынь?
 1. Д. Улзытуев
 2. Н. Дамдинов
 3. Д. Дамбаев
3. Эдэ пөздүүдэй хэн 1936 ондо түрэхэн бэ?
 1. Д. Улзытуев
 2. Н. Дамдинов
 3. Д. Дамбаев
4. Бэе бэсынгээ ажабайдал, ажал хүдэлмэридэ хайн хайханиие хүсэжэ, заабари захяашүлэглэн хэлэжэ зоригжуулха, баясуулхэ урмашуулха заншалые юун гэдэг бэ?
 1. Түүрээлгэ
 2. Юрөөл
 3. Онһон үгэ
5. Эдэ зохеонуудай амнинь домог болоной?
 1. «Үбгэн Жэбжээнэй Мэргэн»
 2. «Харалтуур хаан»
 3. «Бальжан хатан»
6. Хэнэй хэлэхэн үгэнүүд бэ?
«Барганар буряадууд хоерой эзэлдэг газар Байгал далайн саанаһаа Хитадай Хэрэм Саган Хана хүрэтэр нэмэсыхэ. Узуур гуламта Баргүдэхим – Түхэмэймнай алдосоломандаха болтогой!»
 1. Бальжан хатан
 2. Дай-Хун тайжа
 3. Бүүбэй – бэйлэ хаан
7. Ч. Цыдендамбаев хэды онуудта ажаһууһан бэ, хаанахиб?
 1. 1918-1977 он. Хэжэнгэ
 2. 1919-1980 он. Ярууна

3. 1916-1975 он. Хори
8. «Банзарай хүбүүн Доржо» гэжэ роман хэды ондо хэблэгдэн гарааб?
 1. 1952
 2. 1948
 3. 1958
9. Хэнэй газа Борхоног үльгэрнүүдтэ түүрээгээб?
 1. Холхой дарханай
 2. Сундайн эсэгын
 3. Үхинхэн ахайн
10. Доржын нүхэд сооһоо хэн гарта дүйтэй, ерээдүйн эрхим дархан болохоб гэжэ ханахаар бэ?
 1. Затагархан
 2. Аламжа

3. Эрдэни

11. Хэнэй байдал дээрэнээ жолоо наридхаараа таһардаг гэжэ хэлэнэб?

1. Үхинхэнэй
2. Аюуханай
3. Холхой дарханай

12. «Шантагар эрдэгтэй томо гуталай газаагуур даалимба үмдэнэй түрин гаргаһан, тодогорхон гэээгтэй, хубхтгар нюуртай, арбан хоер – гурбатай хүбүүн гүйжэ ерэбэ» Энэ хэн бэ?

1. Бадма
2. Харагшан
3. Шагдар

13. «...ехэ баян. Малайнгий тооо хүнһөө нюудаг, хүбүүндээ, һамгандаашье хэлэдэггүй. Харуу хатуунь аргагүй. Хүнһөө ой хаяа эндэхгүй, хэндэ хэды үдэр үбһэ сабшуулхаяа мартадаггүй... ..абалияа зурлаагаар тэмдэглэдэг.»

1. Юмдэлэг
2. Мархансай
3. Тайшаа

14. Галдан хаанахиб?

1. Селенгинскын
2. Агын
3. Түгнын

15. Доржын нагаса хэн бэ?

1. Хэшэгтэ
2. Боргон
3. Сундай

16. Шэнэ һурагша хэн бэ?

1. Никалай Степанович
2. Илья Ильич
3. Владимир Яковлевич

17. Цырен Шагжинай түрэнһэн нюотаг нэрлэгты

1. Хаара Шэбэр
2. Харгана
3. Хэжэнгэ

18. «Будамшуу» гэнэн зохоол жанраараа ямар зохоол болохоб?

1. Роман

2. Новеллэ

3. Драма

19. Хэн зохоолшо өөрынгөө ажабайдал тухай «Шалхуу Рабданай хөөрөөн» гэжэбэшээб?

1. Ц. Галсанов

2. Д-Р. Батожабай

3. Б. Мунгонов

20. Үйлын ушаралнуудыг гү, али геройн оршон тойрон байдалыг, тэрэнэй хэжэ байһан үйлыг, ханаа сэдхэлыг хонирхолтойгоор уран гоё үгэнүүдээр бэшэһыг шэнэ ямаргол арга гэнэб?

1. Юрэ хөөрэлгэ

2. Зураглал

3. Диалог

21. Эдэ уран зохоолшодой хэниинь Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда ябаа һэм?

1. Ж. Тумунов

2. Д. Дамбаев

3. Б. Ябжанов

22. Талын бүргэдэй бодото нэрэ хэн бэ?
1. Балдан
 2. Норбо
 3. Баярта
23. «Хэрмэшэ» гэжэ рассказ соо нохойнь эзэдөө юугээр тэжээгээб?
1. Шандага асараа
 2. Хэрмэ баряа
 3. Гүрөөһэ туужа асара
24. «Эхэ тухай поэмэ» гэжэ зохеолой автор хэн бэ?
1. Ц-Д. Донжогой
 2. Г. Раднаева
 3. Ц-Д. Дондокова
25. «Хүгжэм» гэжэ рассказай гол герой?
1. Баярма
 2. Балжама
 3. Дарима
26. «Хаара халхын» гэжэ зохеолой автор хэн бэ?
1. Ц. Галсанов
 2. М. Самбуев
 3. Б. Мунгонов
27. Бүрээд-Иванай бодото нэрэ хэн бэ?
1. Раднаев Сыбаан
 2. Шоно Мадаев
 3. Очиров Бадма
28. «Хаара халхин» гэжэ зохеол соо дайшалхы партизанска комиссар хэн бэ?
1. Левский
 2. Бадимбаев
 3. Раднаев Сыбаан
29. Фашис алууршаниие Левский юугээрнь танияаб?
1. Хүхэльбэ боро түмэрэй үнгэтэй алаг эрэн нюдэниинь
 2. Ханхинама шанга энеэдэн
 3. Ньюр шарайнь
30. Эдэ уран зохеолшодой хэниинь манай хургуулиие алжан медальтайгаар дүүргээб?

1. М. Самбуев
2. Г. Дашибылов

Жэлэй һүүлдэ шалгалта

1. Ч. Цыдендамбаев «Банзарай хүбүүн Доржо» романай удхаар

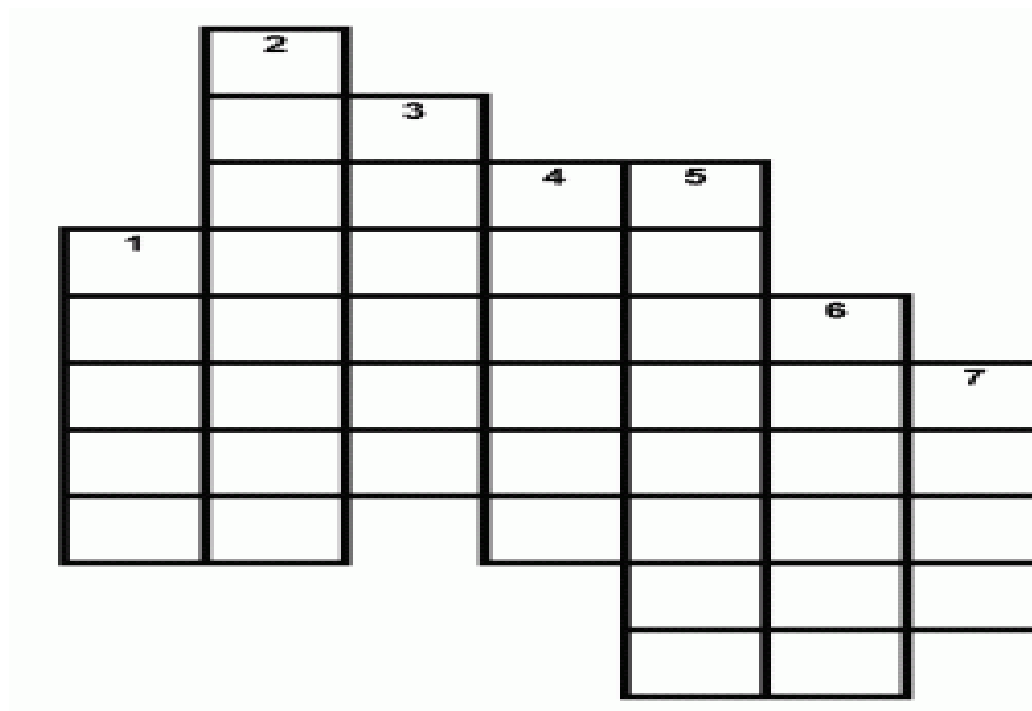
Зурагуудыг хараад, романай удхатай тааруулагты. Таараха хубиень олоод хөөрэгты.

2.

Литературна ойлгосонууд.

Кроссворд таагты:

Доошоо:

1. Дүрэнүүдэй хоорондохи зүрилдөө харуулхан, тэдэнэй тэмсэлые элирүүлхэн уранхайханай зохёол. Монолог диалог хоёрой туһаламжаар бэшэгдэһэн зохёол.
2. Уран зохёолой хэлэ баяжуулдаг, шэмэглэдэг олон янзын аргын нэгэн.
3. Арадай дундаһаа гараһан баатарнууд, тэдэнэй габьяата ябадал, баатаршалга тухайхөөрэнхэн, хэмжээгээрээ ехэ, шүлэглэжэ, тиихэдэ прозооршье зохёогдоһон аман зохёолой жанр.
4. Үйлдэгшэ нюурнуудай хоорондоо хөөрэлдэлгэ.
5. Басниин хургаал заабари үгтэһэн хоёрдохи хуби.
6. Ямар нэгэ юумые бодото нэрээрнь бэшэ, харин тэрээндэ адляар харагдадаг ондооюумэнэй нэрээр нэрлэһэн үгэ.
7. Зохёолой мүр соохи үенүүдэй тааралга.